

Acad. Prof. Dr. ČAMPRAK Dušan, o ilustră personalitate din fed. Serbia și Muntenegru în domeniul protecției plantelor

Din lectura unui succint și modest "curriculum vitae" al domnului Acad. Prof. Dr. ČAMPRAK Dušan se desprind următoarele elemente esențiale care caracterizează personalitatea acestui distins și prestigios specialist în protecția plantelor din țara vecină și prietenă R. Serbia-Muntenegru.

S-a născut în 1925 în localitatea Ada. A terminat studiile liceale în 1946 în orașul Novi Sad; în același an începe cursurile Facultății de Agricultură din Belgrad, iar din anul II le continuă la Universitatea Agronomică din Budapesta și pe care le încheie în 1951. A făcut o specializare în domeniul protecției plantelor la Institutul de Cercetări Agricole din

Novi Sad. Următorii 5 ani a lucrat ca specialist în entomologie în departamentul pentru sfecla de zahăr din orașul Crvenka (Vojvodina). În 1961 susține teza de doctorat cu titlul: "Curculionidae din culturile de sfeclă de zahăr" la Facultatea de Agricultură din Novi Sad. În 1957 a fost ales Profesor asistent al Acad. Prof. Pavle VUKASOVIĆ la catedra de entomologie agricolă. În 1975 a fost titularizat profesor la această disciplină. În această calitate a lucrat până în 1983 după care s-a retras ca "invalid".

Din 1951, timp de peste o jumătate de secol, Prof. Dr. ČAMPRAK Dušan a lucrat în domeniul cercetării științifice și în rețeaua profesională de entomologie agricolă și de protecție a plantelor; a studiat dăunătorii culturilor de câmp, în special a celor de sfeclă de zahăr, porumb, grâu și floarea soarelui, respectiv biologia, ecologia, prognoza apariției lor și măsurile de combatere integrată.

În această perioadă Prof. Dr. ČAMPRAK Dušan a publicat 40 de lucrări, monografii, manuale și broșuri, din care 15 în calitate de singur autor și 25 în colaborare; 140 lucrări științifice, din care 30 au fost publicate în străinătate și peste 200 de articole în țară. La elaborarea lucrărilor științifice și a monografiilor, Autorul a utilizat în mod expres și literatura de specialitate din trei țări vecine, respectiv România, Ungaria și Bulgaria. Lucrările sale au fost citate în toate aceste trei țări nominalizate, de mai mult de 120 de ori. A inițiat colaborări regionale cu specialiști din aceste țări riverane Dunării: Vojvodina, Banatul Româneșc și Sudul Ungariei. Această cooperare a început din 1994.

Prof. Dr. ČAMPRAK Dušan a deținut funcția de președinte al Societății de Protecție a Plantelor din Iugoslavia în perioada anilor 1987-1990. În 1979

a fost ales membru al Acad. de Științe și Arte al Voivodinei și ca membru al Academiei de Științe și Arte al Rep. Serbia în 1991. Domnul Prof. D. ČAMPRAK este Doctor onorific în Agronomie al Universității Agronomice din Kesthely (Ungaria, 1989) și membru de onoare al Societății Ungare de Entomologie.

Pe Domnul Acad. Prof. Dr. ČAMPRAK Dušan l-am cunoscut în octombrie 1966, când am sosit la Universitatea din Novi Sad, pentru o documentare/specializare în domeniul: „Rezistența plantelor la atacul dăunătorilor”. Intenționez să-l contactez pe specialistul iugoslav în domeniu, doctor LAZAREVIĆ, cercetător științific la Institutul de Cercetări pentru Cultura Porumbului din Zemun/Belgrad. Găzduit la căminul de oaspeți al Universității din Novi Sad, împreună cu colegul prof. dr N. Pomohaci, mi-am început activitatea în colectivul Catedrei de Entomologie a Facultății de Agricultură (Institutul de Protecție a Plantelor), colectiv prestigios constituit din Prof. Dr. STANKOVIC A. – șef de catedră, Docent Dr. ČAMPRAK Dušan – titularul disciplinei de Entomologie, Docent Dr. MARIC A. – titularul disciplinei de Fitopatologie și Docent Dr. STOJANOVIC – titularul disciplinei de Entomologia produselor depozitate. Am fost instalat în cabinetul fostului titular al catedrei – proaspăt pensionar - ilustrul Prof. Dr. Pavle VUKASOVIC.

În compania acestor prestigioși titulari de discipline, specialiști consacrați în domeniul protecției plantelor și a unui larg colectiv de colaboratori – cadre didactice și de cercetare științifică, dintre care ași aminti pe Dr. Jelena DJURKIC, și tânărul asistent R. SEKULIC, și în mod expres a domnului Docent Dr. ČAMPRAK Dušan, am efectuat un stagiul de documentare eficient și plăcut timp de 2 luni. De atunci – 1966 – și până în prezent păstrăm un contact și o relație profesională și de prietenie, schimbând gânduri și opinii și oferindu-ne reciproc materiale publicate vizând o paletă largă de subiecte din entomologia agricolă a țărilor noastre: România și (pe atunci) R. F. Iugoslavia. Prin atenția și sprijinul acordat am beneficiat de o largă deschidere și posibilități de a vizita catedrele de protecție a plantelor ale universităților din centrele Belgrad, Zagreb, Ljubliana, Sarajevo, azi capitale de republici. Am însoțit colectivul de specialiști în protecția plantelor din universitatea splendidului oraș de la Dunăre - Novi Sad, în deplasările didactice și științifice pe care le-am întreprins în întreaga Vojevodină: Centrul de creștere și producție a sfeclei de zahăr Subotice, Centrul de cercetări horticole din Karlovec, Institutul de cercetări pentru cultura porumbului Zemun Polje, în munții Fruska Gora pentru stabilirea prognozei de apariție a ploșniței cerealelor, la fabrica de pesticide „Zorka” din Šabac, stațiunea balneară Banja Luka și altele.

Ne-am reîntâlnit la mitingul grupului de specialiști în cercetările privind ecologia sfredelitorului porumbului - *Ostrinia nubilans* (I. V. G. O.), apoi în 1980 la centenarul Institutului Maghiar de Protecție a Plantelor din Budapesta, prilejuri de întărire a legăturilor noastre colegiale, de prietenie și profesionale; în această ultimă întâlnire, la invitația sa la o cafenea, am depănat amintiri și perspective, de unde puteam privi cursul molcom și albastru al Dunării ce ne ducea gândurile la Novi Sad, la Porțile de Fier și la orașele românești pe care

le traversează în drumul ei spre Marea Neagră.

condiții pedo-climatice asemănătoare, cu o entomofaună de asemenea apropiată și cu tehnologii corespunzătoare de protecție a culturilor agricole împotriva atacului de dăunători. A sosit timpul de a încerca o prezentare succintă a celor mai valoroase realizări ale D-lui Acad. Prof. Dr. ČAMPRAĞ Dušan, publicate în numeroase articole de specialitate și sintetizate în valoroase monografii tratând dăunătorii plantelor cultivate și combaterea integrată a acestora.

În prima parte acestei comunicări se prezintă sumar conținutul științific al monografiilor autorului, tratând dăunătorii culturilor de câmp: cereale păioase, porumb, sfeclă, floarea soarelui și soia, principalele plante agricole cultivate în Iugoslavia și în țările vecine: România, Ungaria și Bulgaria.

ČAMPRAĞ D. 1977. "Insects attacking the underground parts of field crops" 232 pag. și anexe: summary 8 pag., bibliografie 16 pag, NIP „Mala poljoprivedni biblioteka” „Instit. Zastitu Bilja”, P. VUKASOVIC, Novi Sad. Sunt prezentate rezultatele cercetărilor întreprinse de autor și colectivul catedrei privind biologia, ecologia și combaterea dăunătorilor organelor subterane ale plantelor din culturile de porumb din Iugoslavia, Ungaria, România, Bulgaria și din alte țări. Au fost identificate peste 160 specii de nematozi, insecte, păsări și rozătoare mici, care dăunează aceste culturi. În finalul lucrării se prezintă prognoza evoluției acestor dăunători și măsurile de combatere a lor.

ČAMPRAĞ D. 1980. „Pests of wheat and other cereals in Iugoslavia and in the neighbouring countries (Hungary, Romania and Bulgaria) and their control” 361 pag. text și ilustrație, summary 2 pag., bibliografie 45 pag. și index de denumiri științifice și populare 5 pag. NIP „Mala poljoprivednii biblioteka” Poljoprivednii fakultet, „Instit. Zastitu Bilja”, Novi Sad. Autorul prezintă rezultatele cercetărilor întreprinse de către cei peste 100 de specialiști din Iugoslavia, Ungaria, Romania și Bulgaria, privind biologia ecologia și combaterea dăunătorilor din culturile de cereale – grâu, orz, ovăz și secară. Din cele 337 de specii de organisme animale dăunătoare, 280 specii dăunează culturile de grâu, 130 cele de orz, 100 specii cele de ovăz și 8 specii cele de secară. Repartizarea pe țări a acestora revine: în Iugoslavia au fost identificate 231 specii, în Ungaria 130, în România 121 și în Bulgaria 196, dăunând culturile menționate. Majoritatea organismelor dăunătoare (80 %) sunt polifage și 20 % sunt oligofage. Cele mai dăunătoare specii se manifestă: *Eurygaster spp.*, *Haplothrips tritici*, *Macrosyphum avenae*, *Toxoptera graminum*, *Cephus pygmaeus*, *Oulema melanopus*, *Phyllotreta vittula*, *Zabrus tenebrioides*, *Anisoplia spp.*, *Phorbia genitalis*, *Opomyza florum*, *Contarinia tritici*, *Haplodiplosis equestris*, *Mayetiola destructor*, *Chlorops pumilionis* și *Anguina tritici*.

ČAMPRAĞ D., Tatjana KERESI, STRBAC P. 2001. „Field and storage pests of field crops seed” 252 pag. text și ilustrație, 8 pag. bibliografie, summary.

“Design studio Stanisic”, Bacika Palanka. Această lucrare este o valoroasă monografie structurată în 3 capitole: Importanța ameliorării plantelor pentru producerea de sămânță vis-a-vis de combaterea dăunătorilor care se hrănesc cu mugurii, florile și semințele plantelor din culturile de cereale, porumb, sfeclă floarea soarelui, soia, rapiță, cânepă, in, mac, tutun, lucernă, trifoi, mazăre furajeră și mazăriche. Măsurile de combatere a acestor dăunători ai organelor de fructificare sunt cele care se încadrează în conceptul de combatere integrată.

ČAMPRAĀ D. 1997. „Click beetles (Elateridae) and integrated measures for their control”, 227 pag. text și ilustrație, 20 pag. bibliografie, summary 3 pag. “Design Studio Stanisic”, Bacika Palanka. Lucrarea este o reușită monografie a elateridelor (viermi sârmă), răspândite și dăunătoare în cele mai diverse culturi de câmp din Serbia, Ungaria, România, Bulgaria, Croația, Fed. Rusă și Ucraina. Se prezintă detaliat morfologia speciilor de viermi sârmă, mai frecvent întâlnite, biologia și ecologia principalelor specii, pagubele pe care le cauzează producției agricole, îndeosebi la culturile de porumb (15%) grâu și orz (20%), legume (20%), floarea-soarelui (10%), și măsurile de combatere integrată a acestora, evidențiind importanța măsurilor agrotehnice și tratarea semințelor.

ČAMPRAĀ D. și colab. 1995. „Western corn root worm *Diabrotica virgifera virgifera* LeConte”, 112 pag., 2 planșe cu 14 figuri color; 23 fig. alb-negru; summary 15 pag. “Drustvo za Zastitu Bilja Srbije”, Beograd. Lucrarea cuprinde date cu privire la semnalarea pentru prima dată a dăunătorului în Europa, a prezenței și daunelor cauzate culturilor de porumb, în apropierea aeroportului din Belgrad, în 1992 (Baca, 1993; Sivcev, 1993; ČAMPRAĀ și colab., 1994), răspândirea, riscul dăunătorului pentru țările din Europa, descrierea stadiilor de dezvoltare, ciclul biologic al insectei, plantele gazdă, modul de dăunare și măsurile agrotehnice și chimice de combatere a insectelor adulte și larvelor.

ČAMPRAĀ D. 1998. “Occurance, harmfulness and control of western corn root worm *Diabrotica virgifera virgifera* LeConte”, 135 pag., “Drustvo za Zastitu Bilja Srbije”, Beograd. Lucrarea, coordonată de Prof. Dr. ČAMPRAĀ D., cuprinde rezultatele cercetărilor întreprinse în Iugoslavia de către 11 colective de autori, în perioada 1993-1998, 3 din aceste articole sunt elaborate de coordonator și colab., acestea referindu-se la răspândirea și daunele cauzate de insectă în Serbia, influența monoculturii asupra răspândirii și pagubelor cauzate de dăunător.

ČAMPRAĀ D., R. SEKULIC 2002. „Corn weevil (*Tanymecus dilaticollis* Gyll)”, 138 pag., “Design studio Stanisic”, Bacika Palanka. Lucrare monografică, dedicată detalierii tehnologiei de combatere integrată a celui

mai periculos dăunător al culturilor de porumb din zona de Est a Europei – rățișoara porumbului. Valorificând o bogată literatură de specialitate – inclusiv din țara noastră, autorul a realizat o valoroasă lucrare care aduce noi date privind comportamentul gărgăriței și mijloacele moderne de combatere integrată a acesteia.

MARIC A., ČAMPRAĀ D. 1985. „Pests and diseases of sugarbeet”, 187 pag., De la Phargue-lafitte, Nolit-Beograd. Lucrarea este o versiune în limba sârbă a celei editate în limba franceză în 1982 de un colectiv de autori, publicată de Editura Maison la fitte, Deleplanque et C-ie. În această lucrare, sub forma unui album color, sunt prezentați agenții patogeni și dăunătorii culturilor de sfeclă. Structurată în 2 părți, vizează bolile neparazite și parazite și respectiv dăunătorii: nematozi, insecte, păsări și rozătoare mici, dăunătoare culturilor de sfeclă. Textul concis și ilustrația color, fotografiile originale, ușurează utilizarea lucrării în identificarea bolilor și dăunătorilor în vederea protecției fitosanitare a culturilor de sfeclă. În finalul lucrării este inserat un index de denumiri științifice ale agenților patogeni și dăunătorilor, precum și o bogată listă bibliografică de referință.

MARIC A., ČAMPRAĀ D., MASIREVIC S. 1988. „Diseases and pests of sunflower and their control”, 380 pag., 226 pentru boli și 154 pentru dăunători; 20 planșe pentru boli și 4 planșe pentru dăunători, color; 15 pagini bibliografie pentru boli și 8 pagini bibliografie pentru dăunători. Nolit-Beograd. Lucrare monografică structurată în 2 părți: bolile parazite (micoze, bacterioze, viroze, micoplasme) și neparazite și dăunătorii (nematode, gasteropode, arahnide, insecte, păsări și rozătoare), în Iugoslavia, țările vecine (Bulgaria, Turcia, Ungaria, România, fosta URSS) și mai îndepărtate (Cehia, Slovacia, Franța, Polonia, SUA, Argentina, Brazilia, Filipine, India, Iran, Izrael, China, Turcia, Australia și Kenia). În finalul fiecăreia din cele două părți ale lucrării sunt prezentate măsurile generale de prevenire a apariției și de combatere a bolilor și dăunătorilor în conceptul de protecție integrată a plantelor. Monografia este o valoroasă lucrare de referință, se pare în premieră pentru țările vecine și probabil în Europa.

În cea de a doua parte a recenziei se prezintă monografiile autorului tratând problematica combaterii integrate a dăunătorilor din culturile de cereale, porumb și soia iar în final locul pe care îl ocupă măsurile agrotehnice în sistemul de protecție integrată a agroecosistemelor de câmp împotriva atacului de dăunători.

ČAMPRAĀ D. 1994. „Integrated maize protection against pests”, 534 pag., Ed. Stampanja Feljton, Novi Sad. După o prezentare a dăunătorilor culturilor pe plan mondial, autorul și colectivul de specialiști ai Catedrei de Entomolo-

gie de la Facultatea de Agricultură din Novi Sad se evidențiază rezultatele cercetărilor întreprinse și din literatura de specialitate a țărilor vecine (Ungaria, România și Bulgaria) privind biologia, ecologia și combaterea integrată a dăunătorilor din culturile de porumb. Dăunătorii sunt prezentați în ordine sistematică: nematode (36 specii), gasteropode (3), arahnide (6), miriapode (3), insecte (180), păsări (10) și rozătoare (20). În ultimul capitol se detaliază un sistem de combatere integrată a principalilor dăunători din culturile de porumb, evidențiind importanța soiurilor rezistente – tolerante, detaliază rolul măsurilor agrotehnice, apoi a celor biologice și chimice. Dintre speciile cele mai dăunătoare porumbului se enumeră: viermii sârmă (*Agriotes spp.*), viermii albi (*Melolonthinae*), rățișoara porumbului (*Tanymecus dilaticollis* Gill), buha semănăturilor (*Agrotis segetum*), sfredelitorul porumbului (*Ostrinia nubilalis*), șoarecele de câmp (*Microtus arvalis*) s. a.

ČAMPRAĀ D. 2000, „Integral pest management of field crops”, 215 pag. Design studio Stanisic, Bacika Palanka. Lucrarea, vizând combaterea integrată a dăunătorilor din culturile de cereale, se oferă în premieră pentru literatura sârbă de specialitate. Structurată în 3 capitole, lucrarea detaliază componentele conceptului de protecție integrată a culturilor de cereale împotriva atacului de dăunători. În cel de-al doilea capitol se prezintă principalii dăunători ai culturilor de cereale în ordine sistematică – nematozi, acarieni, insecte, păsări și rozătoare mici – și măsurile de combatere integrată a acestora. Ultimul capitol este dedicat protecției integrate a culturilor de cereale împotriva celor mai periculoși dăunători.

ČAMPRAĀ D., Tatjana KERESI, R. SEKULIC 1996. „The integral soybean protection from pests (Soybean pests in Serbia and neighbouring countries)”. Design Studio Stanisic, Bacika Palanka. Lucrarea cuprinde date cu privire la entomofauna - dăunătoare și utilă – răspândită în culturile de soia din Serbia și țările vecine – Bulgaria, România, Ungaria, Croația și partea de Nord a Bosniei. Sunt enumerate speciile de nematozi, acarieni, insecte, păsări și rozătoare care dăunează culturile de soia, pagubele pe care acestea le cauzează și măsurile de combatere integrată a lor

ČAMPRAĀ D. 2002. „Cultural practices against field Crop pests regarding integral plant protection”. 398 pag. text și ilustrații, 28 pag. bibliografie, Srpska Akademija Nauka i Umetnosti. Ugranak u Novom Sadu, Novi Sad, Edit. Feljton. Această monografie referitoare la importanța și utilitatea măsurilor culturale de protecție a plantelor împotriva atacului de dăunători în culturile de cereale, în conceptul de protecție integrată a plantelor, reprezintă cea mai consistentă lucrare științifică pe această temă din literatura de specialitate. Fundamentată pe o vastă bibliografie autohtonă și străină de specialitate și pe date experimentale originale cumulate de-a lungul activității de o viață,

autorul subliniază convingător rolul pe care îl joacă și locul pe care îl ocupă măsurile agrotehnice în sistemul de protecție integrată a plantelor. Structura simplă – cuprinzând două părți: conceptul de protecție integrată a plantelor (1) și agrotehnica, reprezentând un complex de măsuri culturale (2), tratează combaterea dăunătorilor prin măsuri cu prioritate de natură agrotehnică (A) și protecția diferitelor culturi împotriva atacului de dăunători prin măsuri agrotehnice (B). Publicarea lucrării sub egida Academiei Sârbe de Științe subliniază valoarea teoretică și practică a acestei monografii, de asemenea în premieră pentru zona de Est a Europei. Cred că aprecierea acestei valoroase lucrări i-a adus autorului conferirea titlului meritat de Academician.

ČAMPRAK D. și colaboratorii săi - R. SEKULIĆ și Tatjana KERESI 2003. Sugarbeet aphid (*Pemphigus fuscicornis* Koch) with a survey integrated control against the most important sugarbeet pests”, Ed. Design studio Stanisic, Bacika Palanka, “Poljoprivredni Fakultet, Inst. za Zaštita Bilja”, Dr. P. VUKASOVIĆ, Novi Sad.

Din cererile mai recente în materie de bibliografie românească de entomologie agricolă rezultă că Prof. Dr. D. ČAMPRAK elaborează o nouă monografie privind buha fructificațiilor (*Helicoverpa armigera* Hbn.), dăunător polifag care în ultimii 2 ani și în țara noastră se manifestă ca un dăunător periculos al culturilor de porumb și mai nou de floarea soarelui, îndeosebi în Dobrogea și Bărăgan.

Am prezentat doar o parte din bogata activitate desfășurată a Prof. Dr. ČAMPRAK Dušan, închinată protecției plantelor: lista publicațiilor autorului materializată prin monografii și lista articolelor științifice publicate în țară și străinătate este mult prea lungă pentru a putea fi prezentată în această succintă relatare.

Activitatea didactică, științifică și publicistică a Colegului și Prietenului nostru Acad. Prof. Dr. D. ČAMPRAK merită toată lauda și felicitările noastre urându-i noi realizări pe altarul științei, al protecției integrate a plantelor, satisfacții pe măsură de pe urma eforturilor întreprinse.

Prof. Dr. Teodosie Perju
U. S. A. M. V. Cluj-Napoca
Cluj-Napoca, 1 noiembrie 2003

Received: 12.11.2003